

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

129:4. 2009

Redaktören har ordet

I oktober meddelade Vetenskapsrådet att man från och med nästa års ansökningsomgång kommer att kräva att forskning som finansieras av rådet publiceras i vetenskapliga så kallade Open Access-tidskrifter. Det är lätt att instämna i målsättningen, som den uttrycks i Vetenskapsrådets pressmeddelande (2009-10-07): "Allmänheten och andra forskare ska ha fri tillgång till allt material som finansieras av allmänna medel." Det är också uppenbart att de vetenskapliga tidskrifterna under senare år har gått mot att bli alltmer kommersiella (men också mer professionella), liksom att starka, utomvetenskapliga aktörer har insett att det finns pengar att tjäna på att ta betalt, framför allt av offentligt finansierade universitetsbibliotek, för att publicera resultaten av den forskning som finansierats med allmänna medel. Följaktligen betalar staten ofta två gånger för forskningen: först för att framställa den och sedan för att få tillgång till resultaten, vilket naturligtvis ter sig orimligt.

Min företrädare som redaktör för *Historisk tidskrift*, Jonas Nordin, har redan på ett insiktsfullt sätt berört problematiken med Open Access i förhållande till de vetenskapliga tidskrifternas uppdrag.¹ Utan att upprepa alltför mycket av hans resonemang, vill jag här peka på hur *Historisk tidskrift* och många andra vetenskapliga tidskrifter kommer att drabbas av Vetenskapsrådets hållning om den implementeras fullt ut och även andra ledande forskningsfinansierare beslutar sig för att följa samma linje. Problemet handlar nämligen inte bara om hur de vetenskapliga tidskrifterna skall finansieras – en fråga som Nordin diskuterar men som Vetenskapsrådet inte nämner i sitt pressmeddelande. Det handlar också i högsta grad om tidskrifternas beroende och funktion i det vetenskapliga samtalet och som forum för utbyte mellan forskningen och det omgivande samhället.

Kravet att tidskrifternas innehåll i princip omedelbart (inom sex månader, enligt gällande definition av Open Access) skall göras fritt tillgängligt via Internet kommer att medföra en drastisk minskning av prenumerationsintäkterna och sannolikt inom en ganska snar framtid göra att man tvingas sluta låta trycka och distribuera pappersversionerna av tidskrifterna. Därmed förändras inte bara tidskrifternas ekonomi och praktiska förutsättningar att kunna bedriva verksamheten; även deras funktion förändras på ett påtagligt

1. Jonas Nordin, "Historisk tidskrift i nutid och framtid: några reflektioner över läsarsynpunkter, bibliometri och Open Access", *Historisk tidskrift* 128:4 (2008), särsk. s. 616–620.

sätt på grund av övergången till en digital utgåva. Från att ha varit en autonom och integrerad publikation som tjänar som centralorgan för den som vill följa utvecklingen inom ett specifikt vetenskapligt område eller en disciplin, reduceras tidskriften i fråga till att bli ett filter och ett instrument för kvalitetssäkring av forskningen. Möjligheten att driva en självständig redaktionell linje begränsas eftersom knappast någon läsare kommer att följa tidskriften i sin helhet, och den översikt av det bredare vetenskapliga fältet, som *Historisk tidskrift* och jämförbara vetenskapliga tidskrifter strävar efter att tillhandahålla, går förlorad. Den som bara är intresserad av att läsa en specifik uppsats eller en recension av en viss bok i tidskriften kommer förvisso snabbt, enkelt och gratis att kunna få tillgång till denna, men den – forskare eller annan – som tidigare läst den tryckta utgåvan av *Historisk tidskrift* för att få en bredare bild av utvecklingen inom historievetenskapen blir hänvisad till en mer svåröverblickbar, svårhanterlig och på många sätt mindre tilltalande produkt vars arkivbeständighet och livslängd dessutom är helt oförutsägbar.

Därmed riskerar – paradoxalt nog – Open Access att leda till att spridningen och diskussionen av forskningsresultaten blir smalare och mer inomvetenskapligt orienterad, samtidigt som avståndet mellan forskare och den vetenskapligt intresserade allmänheten ökar. Den som fortfarande vill läsa om historia eller andra vetenskaper i en sedvanlig tryckt och relativt beständig publikation snarare än på en datorskärm, får hålla till godo med diverse populära och rent kommersiella publikationer utan vetenskapliga ambitioner.

Historisk tidskrifts mål (formulerat i Svenska Historiska Föreningens stadgar) är att "främja historisk forskning och historiskt studium samt att utbreda intresset för historia". Under snart 130 år har *Historisk tidskrift* kombinerat de båda målsättningarna, att *både* främja forskningen *och* vända sig till en bredare historieintresserad allmänhet. Om kravet på Open Access genomförs fullt ut blir det sannolikt omöjligt att förena dem. Risken är att *Historisk tidskrift*, i en ganska snar framtid, kommer att tvingas välja att *antingen* bli en digital, renodlat inomvetenskaplig, tidskrift *eller* att fortsätta i det tryckta formatet, men då som en populärvetenskaplig publikation, utan möjlighet att publicera resultaten av den offentligt finansierade historieforskningen.

Ingen tror väl att detta är Vetenskapsrådets avsikt. Snarare handlar det om en av dessa "oförutsedda konsekvenser" som många historiker med förkärlek ägnar sig åt att studera i det förflutna – bortsett från att vissa konsekvenser trots allt ibland kan förutses och förhindras.

Stefan Amirell